

**ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის რეფორმის გამოწვევები საქართველოში:
დამსაქმებლებზე და დასაქმებულებზე გავლენის ანალიზი**

მიხეილი ჯიქიძე,

ბიზნესის ადმინისტრირების მაგისტრი, ქუთაისის უნივერსიტეტი

თამილა ნუცუბიძე,

პროფესორი, ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

კვლევის ძირითადი მიზანია ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების რეფორმის გამოწვევების და ეკონომიკაზე მისი გავლენის შესწავლა. ნაშრომში წარმოდგენილია სამეცნიერო და ანალიტიკური ლიტერატურის მიმოხილვა, შესწავლილია საქართველოს საპენსიო სისტემის საკანონმდებლო და მარეგულირებელი ბაზა, და საპენსიო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები. ასევე, განხილულია სტატისტიკური მონაცემები საპენსიო რეფორმის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ანალიზის და შეფასების წარმოების მიზნით. სტატისტიკის მიზანია გაამახვილოს ყურადღება რეფორმის გავლენაზე დამსაქმებლებზე და დასაქმებულებზე საქართველოში. ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების განვითარება არის მნიშვნელოვანი მრავალ-სვეტიანი საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბებისათვის საქართველოში. მიუხედავად იმისა რომ, ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების განვითარებას საქართველოში აქვს პოტენციალი, რეფორმის საწყის ეტაპზე, აღნიშნული სქემები ძირითადად ხელმისაწვდომი იქნება მსხვილი ბიზნესის წარმომადგენლებისთვის და შესაბამისად, მაღალი შემოსავლების მქონე დასაქმებულთათვის. შედეგად, ყურადღების გარეშე რჩებიან დაბალ და საშუალო შემოსავლიანი დასაქმებულები და მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები. აღნიშნული ფაქტორი განსაკუთრებულად უნდა ახდენდეს გავლენას სახელმწიფო პოლიტიკაზე რათა ხელი შეეწყოს ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების დინამიურ განვითარებას საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური მომსახურება, ნებაყოფლობითი პენსია, საპენსიო რეფორმა

JEL: I38; H55

DOI: 10.52244/c.2024.11.22

სახელმწიფო ბოლო ათი წლის განმავლობაში აქტიურად მუშაობს საპენსიო რეფორმაზე, რომლის ძირითადი მიზანია განსაზღვრული შენატანების საპენსიო სქემების განვითარება საქართველოში. 2019 წლიდან შევიდა ძალაში „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“ საქართველოს კანონი. დაგროვებით საპენსიო სისტემაში მონაწილეობა სავალდებულო გახდა ყველა დასაქმებულისათვის და დამსაქმებლისთვის. მოცემულ საპენსიო სისტემაში კონტრიბუციას ახორციელებს დასაქმებული, დამსაქმებელი და სახელმწიფო შემდეგი განაწილებით. დამსაქმებელი სპეციალური ელექტრონული სისტემის მეშვეობით, დასაქმებულის სპეციალურ საპენსიო ანგარიშზე ანთავსებს დასაბეგრი ხელფასის 2 პროცენტს. დასაქმებული ასევე გასცემს ხელფასის 2 პროცენტს. ხოლო, სახელმწიფო თავის მხრივ დასაქმებულის საპენსიო ანგარიშზე რიცხავს კიდევ 2 პროცენტს. (თვითდასაქმებული, რომელიც ნებაყოფლობით მონაწილეობს დაგროვებით სქემაში ახორციელებს წლიური შემოსავლის 4 პროცენტის შეტანას საპენსიო ანგარიშზე. ხოლო სახელმწიფო, ასევე, ახორციელებს 2 პროცენტის გადარიცხვას თვითდასაქმებულის საპენსიო ანგარიშზე.) მოცემული საპენსიო სქემა მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ქვეყნის წინაშე მოსალოდნელი ფისკალური რისკების შესამცირებლად. აღნიშნული რეფორმა აპრობირებულია მსოფლიოს სხვა და სხვა განვითარებად ქვეყნებში. მისი ძირითადი მიზანი არის დასაქმებულთა საპენსიო შენატანების და საპენსიო შემოსავლების შორის მჭიდრო კავშირის ჩამოყალიბება.

ზემოთ აღნიშნული რეფორმის განხორციელების შემდგომ, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებებით განპირობებული, სახელმწიფომ წამოიწყო საპენსიო რეფორმის ხარისხობრივად ახალი სისტემის დაწერვა. საქართველოს კანონი „ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის შესახებ“ ძალაში შევიდა 2023 წელს. კანონის მიზანია საქართველოში ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების ბაზრის განვითარება, ამ ბაზარზე ჯანსაღი კონკურენციის უზრუნველყოფა, ნებაყოფლობითი საპენსიო სქემების ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა, გრძელვადიანი ინვესტიციების წახალისება და მონაწილეთა და ბენეფიციარების ინტერესების დაცვა.

ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემები შეადგენენ თანამედროვე საპენსიო სისტემის მესამე სვეტს, რომელიც შექმნილია სქემაში მონაწილეთათვის იმ მიზნებისთვის რომ დასაქმებულთათვის პენსიაზე გასვლის შემდგომ შესაძლებელი იყოს ცხოვრების მაღალი სტანდარტის შენარჩუნება. ეს სისტემა მუშაობს სახელმწიფოსგან სრულად დამოუკიდებლად, საპენსიო სქემის და ფონდის ჩამოყალიბება შეუძლია ნებისმიერ იურდიულ პირს რომელიც დააკმაყოფილებს კანონით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული სისტემა ჯერ კიდევ უცხოა საქართველოს მოსახლეობისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ ახალი კანონის მიღებამდე (2023 წ.) უკვე დიდი ხნის განმავლობაში არსებობდა კერძო საპენსიო სქემები, თუმცა საქართველოში ბენეფიციართა რაოდენობა მაინც მცირეა.

2024 წლის მდგომარეობით, კერძო საპენსიო სქემების ბაზარს უმნიშვნელო წილი უკავია, დღეისათვის მხოლოდ 3 კერძო საპენსიო სქემა ფუნქციონირებს, მათგან 2 სადაზღვევო კომპანიების (სს „ირაო“ და სს „ალდაგი“) მიერ არის შემოთავაზებული, ხოლო 1 სქემა, მსხვილი კომპანიის (შპს „საქაერონავიგაცია“) მიერ არის დაფუძნებული თავისი თანამშრომლებისთვის.

ქვემოთ მოცემული ცხრილი 1 აღწერს ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების განვითარების დინამიკას საქართველოში 2012 წლიდან 2023 წლის ჩათვლით. აღსანიშნავია რომ შემცირების მკაფიო ტენდენცია, რომელიც ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში აისახა, 2019 წლიდან დაწყებული, გამოწვეულია დაგროვებითი სავალდებულო პენსიის დანერგვით და ასევე 2023 წელს ახალი კანონის მიღებით.

მიუხედავად იმისა, რომ ნებაყოფლობით სქემებს საქართველოში ღრმა ფესვები არა აქვთ, აღსანიშნავია რომ, მათი განვითარების სტიმულირება მიზანშეწონილია და უნდა ხდებოდეს სავალდებულო დაგროვებითი საპენსიო სქემების განვითარებასთან ერთად. ორივე სისტემის განვითარება გააძლიერებს საპენსიო სისტემის მდგრადობას და გაზრდის დასაქმებულების ფინანსურ უსაფრთხოებას. ამასთან ერთად, საპენსიო სისტემის განვითარება წახალისებს კაპიტალის ბაზარს; დროებით თავისუფალი სახსრები მიმართული იქნება ინვესტიციებში, ფასიან ქაღალდებში და ობლიგაციებში, რაც გაზრდის დანაზოგების მოცულობას და ამავდროულად განავითარებს ადგილობრივ კაპიტალის ბაზარს.

ცხრილი 1

კერძო ნებაყოფლობითი საპენსიო სქემების განვითარება საქართველოში, 2012 – 2023 წწ.

წელი	მონაწილეთა რაოდენობა	მონაწილეთა რაოდენობა, ვინც იღებს პენსიას	გაცემული პენსიის ოდენობა	საპენსიო სქემიდან გატანილი სახსრები	საპენსიო რეზერვები წლის ბოლოს	საპენსიო სქემების საინვესტიციო შემოსავალი
2012	18 397	0	0	990 468	11 289 694	1 006 177
2013	18 909	0	0	1 866 308	12 924 893	1 117 963
2014	19 632	0	0	1 897 170	15 289 649	1 144 803
2015	20 653	0	0	2 056 660	18 831 828	1 369 511
2016	21 822	0	0	1 936 559	22 221 102	1 863 236
2017	23 077	0	0	3 209 294	26 740 038	1 997 782
2018	21 924	0	0	7 710 593	27 604 907	2 472 167
2019	15 957	0	0	16 405 783	16 724 785	1 616 883
2020	15 842	0	0	1 430 863	21 948 831	2 002 585
2021	15 790	0	0	1 557 108	27 236 786	2 355 782
2022	15 723	18	197 260	740 315	33 723 584	2 831 804
2023	15 672	29	439 804	1 460 185	42 021 499	3 957 873

წყარო: ავტორების მიერ შედგენილი საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის, სტატისტიკური მონაცემების გამოყენებით, 2024 წ.

თუმცა აღსანიშნავია რომ, ახალი რეფორმა მრავალი გამოწვევების წინაშე დგას, რომლებიც შესაძლებელია დაეყოს სამი მსხვილი ჯგუფის მიხედვით: (1) მაკროეკონომიკური გამოწვევები; (2) საპენსიო შემოსავლებთან ასოცირებული გამოწვევები; და (3) დამსაქმებლების მიერ დასაქმებულებისთვის საპენსიო სქემების შეთავაზების გამოწვევები. განვიხილოთ რეფორმის ძირითადი გამოწვევები.

მაკროეკონომიკური გამოწვევები

როგორც ზემოდ აღნიშნულია, მაკროეკონომიკური თვალსაზრისით დაგროვებითი საპენსიო სისტემები ხელს უწყობენ დანაზოგების ზრდას. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ 2019 წლის საპენსიო რეფორმამდე დანაზოგები ქვეყანაში უმნიშვნელო იყო (მშპ-ს დაახლოებით 10 პროცენტი), რაც საკმაოდ მტკივნეულია ეკონომიკური თვალსაზრისით. ახალი რეფორმები მნიშვნელოვან მაკროეკონომიკურ და ფისკალურ ეფექტს ქმნიან; სახელმწიფოს ნაკლები ფისკალური ტვირთი ექნება პენსიების სახით, მოქალაქე სოციალური კუთხით ბევრად დაცული იქნება პენსიაზე გასვლის შემდგომ. შესაბამისად დანაზოგების სისტემის ჩამოყალიბება ქმნის ეკონომიკური განვითარების მყარ საფუძველს, რაც მომგებიანია როგორც სახელმწიფოსთვის ისე დამზოგავისთვის (დევდარიანი, 2011).

თუმცა რეფორმის განხორციელება დიდ გამოწვევებთან არის დაკავშირებული, შესაძლებელია შეიქმნას მნიშვნელოვანი ეკონომიკური რისკები. ეკონომისტები თვლიან რომ, შენატანების ოდენობა შესაძლებელია არ იყოს საკმარისი იმისთვის რომ დაგროვილი კაპიტალის მომავალში გამოყენება მოხდეს ეფექტიანად. აკუმულირებული ფინანსური რესურსების დაბანდებაც წარმოადგენს გარკვეულ პრობლემას. ქვეყანაში არ არის საკმარისად განვითარებული კაპიტალის ბაზარი. აგრეთვე მნიშვნელოვან გამოწვევად შესაძლებელია ჩავთვალოთ ეროვნული ვალუტის ინფლაცია. მაკროეკონომიკური რისკები წარმოადგენენ ბენეფიციართა გარკვეული უნდობლობის საფუძველს. რაც ნამდვილად მნიშვნელოვანია რომ მაქსიმალურად იყოს გათვალისწინებული და მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი. საერთაშორისო გამოცდილება ადასტურებს რომ საპენსიო ფონდებთან დაკავშირებულია მნიშვნელოვანი შესაძლებლობები, თუმცა ასევე, შესაძლებელია წარმოიშვას სერიოზული მაკროეკონომიკური რისკებიც. მაგალითად, აღმოსავლური ევროპის არა ერთმა ქვეყანამ განიცადა დაგროვებითი საპენსიო სისტემების კრიზისი მსოფლიო საფინანსო კრიზისის და შემდგომი რეცესიის გავლენის გამო.

საპენსიო შემოსავლებთან ასოცირებული გამოწვევები

აღსანიშნავია რომ, მნიშვნელოვანი გამოწვევები უკავშირდება ბენეფიციართა საპენსიო შემოსავლებს. მომავალში, დაგროვებითი სავალდებულო საპენსიო სისტემა განსაკუთრებით მომგებიან მდგომარეობაში ჩააყენებს დაბალშემოსავლიანი დასაქმებულების სეგმენტს რადგან მათ გაუჩნდებათ შესაძლებლობა მიიღონ უფრო მაღალი შემოსავალი ვიდრე მათ წინაპრებს ჰქონდათ (რომლებიც ღებულობდნენ მხოლოდ სახელმწიფო პენსიას). ამავდროულად, მაღალშემოსავლიან დასაქმებულებს, რომლებსაც გააჩნიათ დაგროვებით სავალდებულო საპენსიო ფონდში მხოლოდ ორ-პროცენტთან შენატანების გაკეთების შესაძლებლობა, ეზღუდებათ და უმცირდებათ საპენსიო შემოსავლების ზრდის შესაძლებლობები. მაღალშემოსავლიანი მოსახლეობისათვის (მაგალითად, 3000 - 5000 ლარის შემოსავლების მქონე პირთათვის) შესაძლებელია არ იყოს საკმარისი მხოლოდ სავალდებულო საპენსიო სქემაში დანაზოგების ინვესტირება. ნაბაყოფლობითი საპენსიო სქემები მათთვის შექმნის

დამატებით შესაძლებლობებს გაზარდონ მომავალი პენსიის ოდენობა და შეინარჩუნონ ჩვეული ცხოვრების დონე ხანდაზმულობისას.

დამსაქმებლების მიერ დასაქმებულებისთვის საპენსიო სქემების შეთავაზების გამოწვევები

კერძო საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბებისთვის და განვითარებისთვის ლომის წილი მოდის კომპანიებზე, იმ ქვეყნებში სადაც დიდი ხნის დანერგილი და განვითარებულია კერძო საპენსიო სქემები. კომპანიები კერძო ნებაყოფლობითი საპენსიო სქემების მთავარ კონტრიბუტორებს წარმოადგენენ. კომპანიები დასაქმებულებზე ზრუნვისთვის და კეთილდღეობისთვის თანამშრომლებს სთავაზობენ საპენსიო ფონდში ჩართვას. დღეისათვის საქართველოში მხოლოდ ერთი კომპანია („საქაერონავიგაცია“) არის, რომელსაც კერძო საპენსიო ფონდი აქვს შექმნილი საკუთარი დასაქმებულებისთვის. თანამედროვე ეტაპზე, სავარაუდოთ, საშუალო და მცირე კომპანიებისთვის რთული იქნება ახალ რეფორმაში ჩაერთონ. საწყის ეტაპზე, კერძო საპენსიო სქემების ჩამოყალიბებისთვის საქართველოში მთავარი როლი უნდა შეასრულონ მსხვილმა კომპანიებმა.

მიუხედავად ყველა ზემოდ აღწერილი გამოწვევისა, აღსანიშნავია რომ, განსაზღვრული შენატანების საპენსიო სქემების განვითარება საქართველოში არის მნიშვნელოვანი მრავალ-სვეტიანი საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბებისთვის. ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების რეფორმა შესაძლებლობას მისცემს ყველა მოქალაქეს, დამსაქმებლებს, დასაქმებულებსა და ნებისმიერ სხვა პირს, დასაქმების სტატუსის განურჩევლად, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე გაწევრიანდნენ კერძო საპენსიო სქემებში. ნებაყოფლობითი საპენსიო სქემების სისტემის მნიშვნელობა მაღალია როგორც საპენსიო სისტემის ინსტიტუციური განვითარებისთვის, ასევე ქვეყნის სამუშაო ძალის განვითარებისთვის, დანაზოგების მოცულობის ზრდისთვის და ასევე ეკონომიკური ზრდისთვის.

მთლიანობაში, ახალი რეფორმა მოახდენს მნიშვნელოვან გავლენას ეკონომიკაზე და ქვეყნის ინსტიტუციურ განვითარებაზე:

- *საპენსიო კანონმდებლობაზე;*
- *საფინანსო ბაზარზე;*
- *დანაზოგებზე;*
- *კაპიტალის ბაზარზე;*
- *დამსაქმებლებზე, დასაქმებულებზე და ყველა სხვა ფიზიკურ პირზე.*

რეფორმის შედეგად შეიქმნება ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების ახალი მარეგულირებელი ქართული კანონმდებლობა და იგი დაუახლოვდება ევროკავშირში მოქმედ პრინციპებსა და ჩარჩოს. საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისი საკანონმდებლო ჩარჩოს არსებობის პირობებში, ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო ბაზარი მიმზიდველი და სანდო გახდება საქართველოს მოქალაქეებისათვის.

ახალი რეფორმა ხელს შეუწყობს სადაზღვევო სექტორისა და აქტივების მმართველი კომპანიების ბაზრის განვითარებას, რადგან მათ გაუჩნდებათ დამატებითი საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობა. აღნიშნული ბაზრების განვითარება კი თავის მხრივ გაზრდის კონკურენციას საფინანსო ბაზარზე, რაც საბოლოოდ აისახება ქვეყანაში ეფექტური ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სისტემის ამოქმედებასა და განვითარებაში.

რეფორმა წახალისებს ქვეყანაში გრძელვადიანი დანაზოგების აკუმულირებას, რაც წარმოადგენს ადგილობრივი კაპიტალის ბაზრის განვითარების შესაძლებლობას, რადგან აკუმულირებული თანხების ინვესტირება შესაძლებელი იქნება სწორედ ადგილობრივ კაპიტალის ბაზარზე გრძელვადიანად, რაც აისახება უფრო ეფექტურ კაპიტალის ალოკაციაში და თავის მხრივ ქვეყნის ეკონომიკის გაზრდის ერთ-ერთი წინაპირობაა.

რეფორმა გავლენას მოახდენს საქართველოს ყველა მოქალაქეზე რადგან მათ შესაძლებლობა ექნებათ გაწევრიანდნენ ნებაყოფლობით კერძო საპენსიო სქემებში ან თავად დააფუძნონ ის. ამგვარი უფლება ენიჭება სუბიექტთა ფართო სპექტრს მათ შორის, დამსაქმებლებს, დამსაქმებელთა გაერთიანებებს, დასაქმებულთა გაერთიანებებს, პროფესიულ ორგანიზაციებს. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ამგვარი უფლება ენიჭება ნებისმიერ პირს გაწევრიანდნენ ინდივიდუალურ საპენსიო სქემებში, დასაქმებისაგან დამოუკიდებლად. ასევე, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რეფორმა იძლევა საშუალებას რამდენიმე საპენსიო სქემაში გაწევრიანების. აღნიშნული ცხადჰყოფს, რომ ამგვარი წესების გაჩენით, მოცულ იქნება სუბიექტების ყველა კატეგორია და ყველას გაუჩნდება გრძელვადიანი დანაზოგების შექმნის შესაძლებლობა (განმარტებითი ბარათი: „საქართველოს კანონპროექტზე ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის შესახებ“, საქართველოს პარლამენტი, 2023).

ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის რეფორმის გავლენა დასაქმებულებზე

ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემები დიდი გამოწვევების წინაშე დგანან, რადგან საკმაოდ ჭრელი და დაბალია მოსახლეობის შემოსავლები. თანამედროვე ეტაპზე, ნებაყოფლობითი კერძო საპენსიო სქემების მთავარ ბენეფიციარებს წარმოადგენენ მაღალ-შემოსავლიანი მოსახლეობა, რომელთა წილი არაა საკმარისი კონკურენტუნარიანი სისტემის ჩამოსაყალიბებლად. დაბალი შემოსავლების მქონე და დამოუკიდებელი მუშაკები მოკლებულნი არიან სქემებში ჩართვის ფაქტობრივ შესაძლებლობას.

მოცემული ცხრილი (ცხრილი 2) გვჩვენებს, რომ დასაქმებულთა საშუალო თვიური შემოსავალი ყოველწლიურად იზრდება, არა იმდენად, რომ მათ შეძლონ კერძო საპენსიო ფონდში შენატანების განხორციელება. საშუალო შემოსავლის ზრდა პერსპექტიულად გამოიყურება, რადგან გასულ წელთან შედარებით ზრდა შეადგენს დაახლოებით 15 პროცენტს, ხოლო ბოლო 5 წლის მიხედვით შემოსავლის ზრდა მოხდა დაახლოებით 42 პროცენტით. უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ ეს მონაცემები არის საშუალო

ოდენობა, ხოლო რეალურად სულ სხვა სურათი გვხვდება, დიდი საშემოსავლო სხვაობებით; მაღალშემოსავლიანი მოსახლეობა მცირეა, ხოლო მოსახლეობის უმეტესობას, რომელთაც საშუალო პოზიციები უკავიათ სამსახურებში 1000 ლარის სახელფასო დიაპაზონში აქვთ შემოსავალი.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ საშემოსავლო ნიხრი განსხვავებულია ქალსა და მამაკაცს შორის, საჯარო სამსახურსა და კერძო სექტორებში დასაქმებულებს შორის. ქალების საშუალო თვიური შემოსავალი 1247 ლარს შეადგენს, ხოლო კაცების 1827 ლარს. საჯარო სამსახურში დასაქმებულთა საშუალო თვიური შემოსავალი 973,7 ლარია, ხოლო არასახელმწიფო ორგანიზაციებში დასაქმებულთა - 1211,1 ლარს შეადგენს. სხვაობა საგრძნობია, და ამცირებს იმ სუბიექტთა რიცხვს, ვისაც შესწევს შესაძლებლობა ახალ კერძო საპენსიო პროგრამაში ჩაერთონ.

ცხრილი 2

საქართველოს მოსახლეობის შემოსავლები: დაქირავებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასები (2018-2023 წწ.)

წლები	2018	2019	2020	2021	2022	2023
სულ	1068,3	1129,5	1191,0	1304,5	1543,0	1858,2
სქესი						
ქალი	822,6	869,1	952,2	1055,5	1247,7	
კაცი	1280,7	1361,8	1407,7	1537,9	1827,0	
საკუთრების ფორმა						
სახელმწიფო	892,1	973,7	1024,4	1117,2	1285,6	
არასახელმწიფო	1164,0	1211,1	1284,9	1408,7	1675,1	
სექტორი						
სამეწარმეო	1101,3	1161,7	1222,9	1347,6	1605,9	
არასამეწარმეო	1008,1	1068,5	1135,7	1228,0	1423,5	

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

მნიშვნელოვანია შევავსოთ დასაქმების დონე ქვეყანაში, რათა თვალსაჩინო გახდეს პერსპექტივა რომელიც უკავშირდება საპენსიო სქემაში ჩარმრთველი მოსახლეობის ოდენობას. ცხრილი 3 გვიჩვენებს მნიშვნელოვან მაჩვენებლებს სამუშაო ძალის შესახებ. წლების მიხედვით დასაქმებულთა სრული რაოდენობა უმინშვნელოდ იზრდება, რაც საფრთხეს უქმნის ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას, და შესაბამისად საფრთხეა საპენსიო რეფორმის წარმატებისთვის. 2023 წლისთვის სამუშაო ძალა 2997,1 ათას შეადგენს, დასაქმებულთა სრული რაოდენობა 1334,6 ათასი ადამიანია. ხოლო, ოფიციალურად დასაქმებული 920,4 ათას ადამიანს შეადგენს, 413,6 ათას თვითდასაქმებულები შეადგენენ, ხოლო 0,5 ათასი ადამიანის დასაქმების ტიპი გაურკვეველია. 261,7 ათასი ადამიანი დაუსაქმებელია, რაც მთელი სამუშაო ძალის 16,4 პროცენტს წარმოადგენს. უმუშევრობის დონე მაღალია და სავარაუდოა რომ

მომავალშიც საპენსიო და სოციალური პოლიტიკის თვალსაზრისით, დასაქმებული მოსახლეობა აფინანსებდეს დაუსაქმებელ მოსახლეობას, რაც მათ ფინანსურ შესაძლებლობებზე აისახება. ბოლო ხუთი წლის მონაცემებში დიდი სხვაობა არ გვხვდება, მონაცემები მცირედით მერყეობს. უნდა ვივარაუდოთ, რომ, მომავალშიც დიდი გარღვევა არაა მოსალოდნელი. დაქირავებით დასაქმებულები ჩართულნი არიან სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებულ საპენსიო სქემაში. შესაბამისად, რეფორმის საწყის ეტაპზე, არ უნდა ველოდეთ მათ დიდ აქტიურობას კერძო საპენსიო სქემაში ჩართვის კუთხით.

თვითდასაქმებულების წილი სრულ დასაქმებაში საკმაოდ მაღალია, მათი რიცხვი სრული დასაქმების დაახლოებით 31 პროცენტს შეადგენს, მათი უდიდესი წილი არც ერთ საპენსიო სქემაში არ არის ჩართული, რაც აჩენს პოტენციურ შესაძლებლობას მოხდეს მათი დაინტერესება ნებაყოფლობით კერძო საპენსიო სქემებში ჩართვისთვის.

ცხრილი 3

სამუშაო ძალა საქართველოში (2019-2023 წწ.)

სამუშაო ძალის მაჩვენებელი ათასი კაცი					
წლები	2019	2020	2021	2022	2023
სულ 15+	3037,1	3018,5	3010,3	2988,9	2997,1
სამუშაო ძალა	1572,8	1523,7	1533,7	1551,6	1596,3
დასაქმებული	1295,9	1241,8	1217,4	1283,7	1334,6
დაქირავებული	897,5	845,3	829,4	870,9	920,4
თვითდასაქმებული	397,9	395,9	387,1	412,1	413,6
გაურკვეველი	0,5	0,7	0,9	0,8	0,5
უმუშევარი	276,9	281,9	316,9	267,9	261,7
მოსახლეობა სამუსაო ძალის გარეთ	1464,3	1494,8	1476,7	1437,4	1400,8
უმუშევრობის დონე პროცენტი	17,6	18,5	20,6	17,3	16,4
სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე პროცენტი	51,8	50,5	50,9	51,9	53,3
დასაქმების დონე, პროცენტი	40,7	41,1	40,4	42,9	44,5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკუს ეროვნული სამსახური

შევაჯამოთ, კერძო საპენსიო ფონდები დგანან დიდი გამოწვევების წინაშე, რაც განპირობებულია საშუალო და მცირე შემოსავლების მქონე პირთა სიჭარბით, და აგრეთვე თვით დასაქმებული მოსახლეობის ფინანსური სიმტკიცის უნარმოკლებულობით შეძლონ ჩაერთონ კერძო საპენსიო სქემაში. მაღალ შემოსავლიანი

მოსახლეობის წილი მთლიან დასაქმებაში მწირია, და მათგანაც გარკვეული ნაწილი სხვა საინვესტიციო შესაძლებლობებით არის დაინტერესებული.

ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის რეფორმის გავლენა დამსაქმებლებზე

ქვემოთ მოცემული ცხრილი (ცხრილი 4) გვიჩვენებს კომპანიათა ფორმებსა და მათ მასშტაბებს. ჩვენთვის მნიშვნელოვანი კვლევის მიმართულებას წარმოადგენს მსხვილ ბიზნესში ჩართული კომპანიები, რადგან მათ შესწევთ ძალა ჩამოაყალიბონ კერძო საპენსიო ფონდები საკუთარი თანამშრომელთათვის. დღეისათვის მსხვილ ბიზნესში ჩართულია 772 სუბიექტი, რაც მთლიანი კერძო სექტორის დაახლოებით 0,3 პროცენტს წარმოადგენს. უნდა აღინიშნოს მოცემული მონაცემები საკმაოდ მცირეა. მოსალოდნელია, ამ მოცემულობით, კერძო საპენსიო სქემის განვითარება დინამიური პროცესით წარიმართოს, თუმცა ამავდროულად, სრული ბაზრის მცირე წილი დაიკავოს.

ცხრილი 4

საქართველოში რეგისტრირებულ აქტიურ სუბიექტთა რაოდენობა
ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმებისა და ზომების მიხედვით (2023 წ.)

ორგანიზაციული სამართლებრივი ფორმა	მსხვილი		საშუალო		მცირე	
	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%	რაოდენობა	%
სულ	772	100	3063	100	253044	100
კომერციული იურდიული პირი	594	76,94	2212	72,22	81475	32,20
შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება	511	66,19	2101	68,59	80467	31,8
სააქციო საზოგადოება	83	10,75	109	3,56	669	0,26
სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება	0	0,00	1	0,03	143	0,06
კომანდიტური საზოგადოება	0	0,00	1	0,03	18	0,01
კოოპერატივი	0	0,00	0	0,00	178	0,07
არასამეწრმეო (არაკომერციული იურდიული პირი)	63	81,16	367	11,98	3546	1,40
ინდივიდუალური მეწარმე	1	0,13	16	0,52	165222	65,29
სხვა	14	1,81	41	1,34	691	0,27
საჯარო სამართლის სუბიექტი	100	12,95	427	13,94	2110	0,83

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო, 2024

მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს რომ, მსხვილი ეროვნული, საერთაშორისო თუ რეგიონალური კომპანიების დასაქმებულთათვის მნიშვნელოვან ბენეფიტს წარმოადგენს კომპანიის მხრიდან შემოთავაზებულ კერძო საპენსიო სქემაში მონაწილეობა. შესაძლებელია ვივარაუდოდ რომ, საქართველოში მოღვაწე მსხვილი ბიზნესის წარმომადგენელთა მიერ მოხდება საპენსიო შეთავაზებების ზრდა და შესაბამისად, დასაქმებული თანამშრომლებისთვის საინტერესო იქნება შეუერთდნენ კომპანიის მიერ შეთავაზებულ კერძო საპენსიო სქემას. დასაქმებულთათვის საინტერესო და დასაფასებელი იქნება კომპანიის მხრიდან თანამშრომლებზე მსგავსი ზრუნვა. მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულები გამოირჩევიან მაღალი ხელფასით, რაც მათთვის ორმაგი მოტივაცია იწვევს კომპანიასთან ერთად, კომპანიის ისტორიაში ახალი თავის დაწერისთვის და მისი გაძლიერებისთვის. საქართველოში მოღვაწეობენ საერთაშორისო კომპანიებიც, რომელთა დიდი საერთაშორისო გამოცდილება აქვთ მოცემული მიმართულებით, რაც იმედის მომცემია, რომ დაინტერესდებიან მათი გამოცდილება მიმართონ კერძო საპენსიო სქემების ჩამოაყალიბებისაკენ საკუთარი დასაქმებულთათვის. ქვეყანაში მსხვილ ბიზნესს გააჩნია რესურსი და პერსპექტივები აქტიურად ჩაერთონ მესამე სექტის საპენსიო სისტემაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

Rochlitz, Kathrin, 2015. "Net Pension Replacement Rates." GES-IFO DICE Report 2 / June, pp. 70-72, Munich, Germany.

Rudolph, Heinz P., Pension Funds with Automatic Enrollment Schemes: Lessons for Emerging Economies (February 5, 2019). World Bank Policy Research Working Paper No. 8726

Schwarz, Anita, Omar S. Arias, et al. 2014. "The Inverting Pyramid: Pension Systems Facing Demographic Challenges in Europe and Central Asia." Europe and Central Asia Reports. Washington, DC: The World Bank.

"ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის შესახებ". საკანონმდებლო მაცნე: კანონი

"ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის შესახებ". საქართველოს პარლამენტი, 2023. კანონპროექტი

დაგროვებითი საპენსიო სისტემა და მისი გამოწვევები. Eugeorgia.info, 2016. <http://eugeorgia.info/ka/article/493/dagrovebiti-sapensio-sistema-da-misi-gamowvevi/>.

დევედარიანი, დ., დაგროვებითი საპენსიო სისტემის რეფორმის ანალიზი, <https://idfi.ge/ge/analysis-of-accumulative-pension-system>

საქართველოს დაზღვევის ზედამხედველობის სახელმწიფო სამსახური, 2023 საპენსიო სქემები, სტატისტიკა.

საქართველოს პარლამენტი, მედია და საზოგადოება: 11 მაისი 2023.

საქართველოს საპენსიო რეფორმა: რეგულირების გავლენის ანალიზი. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, 2017. თბილისი.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2024. სამუშაო ძალა და დასაქმება.

ჯიქიძე მიხეილი, 2024. „საპენსიო რეფორმა საქართველოში: ნებაყოფლობითი კერძო პენსიის დანერგვის შესაძლებლობების ანალიზი“, ქუთაისის უნივერსიტეტი, ქუთაისი.

Voluntary Private Pension Reform in Georgia: Analysis of Impact on Employers and Employees

Mikheili Jikidze,
Master of Business Administration, Kutaisi University

Tamila Nutsubidze,
Professor, Doctor of Economics, Kutaisi University

Abstract

The main objective of the research is to study the challenges of the voluntary private pension schemes' reform in Georgia and its impact on the economy. The paper presents a review of the scientific and analytical literature, the legislative and regulatory base of the Georgian pension system, and the main directions of the pension policy. Also, statistical data were studied in order to make a quantitative and qualitative analysis and evaluation the pension reform. The purpose of the article is to focus on the impact of the reform on employers and employees in Georgia. The development of voluntary private pension schemes is important for the establishment of a multi-pillar pension system in Georgia. Although there is potential for the development of voluntary private pension schemes in Georgia, at the initial stage of the reform, these schemes will be available mainly to representatives of large businesses and, accordingly, to high-income employees. As a result, low- and middle-income workers and small and medium-sized enterprises remain neglected. The mentioned factor should especially influence the state policy in order to facilitate the dynamic development of voluntary private pension schemes in Georgia.

Keywords: financial service, voluntary pension, pension reform

JEL: I38; H55

DOI: 10.52244/c.2024.11.22

References

Devdariani, D. The Analysis of Funded Pension System, <https://idfi.ge/ge/analysis-of-accumulative-pension-system> (Available in Georgian)

Funded Pension Systems and their challenges. Eugeorgia.info, 2016.
<http://eugeorgia.info/ka/article/493/dagrovebiti-sapensio-sistema-da-misi-gamowvevebi/>.
(Available in Georgian)

Jikidze Mikheili (2024) „Pension Reform in Georgia: Analysis of Implementation of the Voluntary Private Pension Reform“, Kutaisi University, Kutaisi, Georgia. (Available in Georgian)

Labor Force and Employment in Georgia. GeoStat, 2024. Tbilisi, Georgia.

Parliament.ge 2023 Parliament of Georgia, Media nd Society, Tbilisi, Georgia.

Pension system in Georgia: Rregulatory Assessment Report, Ministry of Economy and Sustainable Development, 2017. Tbilisi, Georgia.

Rochlitz, Kathrin, 2015. "Net Pension Replacement Rates." GES-IFO DICE Report 2 / June, pp. 70-72, Munich, Germany.

Rudolph, Heinz P., Pension Funds with Automatic Enrollment Schemes: Lessons for Emerging Economies (February 5, 2019). World Bank Policy Research Working Paper No. 8726

Schwarz, Anita, Omar S. Arias, et al. 2014. "The Inverting Pyramid: Pension Systems Facing Demographic Challenges in Europe and Central Asia." Europe and Central Asia Reports. Washington, DC: The World Bank.

The Private Voluntary Pension //Legislative Herald of Georgia, 2023.